

**ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ**

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 4(39), с. 53–57

Досліджується роль державного управління інноваціями та відповідних суспільних відносин як важливого об'єкта державного управління в умовах сучасної зміни та еволюції ринкових відносин. Особливої уваги надано теоретичному обґрунтуванню державного управління у сфері економічних відносин у контексті формування сучасної економічної системи України.

Проблема розробки та запровадження в Україні нових стратегій державного управління інноваціями може бути віднесена до категорії тих, що відіграють важливу роль як на рівні теорії, так і практики функціонування системи державного управління та економічної системи України. Справді, нині загальна ситуація у світовому господарстві та місце країн у міжнародному розподілі праці значною мірою визначаються розвитком високотехнологічних галузей і секторів, які, безперервно оновлюючи виробничий апарат, організацію виробництва і процеси управління, створюють щоразу нові види продукції та послуг [1, 32]. Основні інструменти завоювання ринків й утримання позицій на них усе більше зміщуються у площину динамічної технологічної та організаційної конкуренції на основі інновацій, що знижують усі види трансформаційних і трансакційних витрат, а також створюють можливість економії ресурсів у процесі експлуатації або споживання. При цьому ми стаємо свідками радикального переосмислення ролі держави в управлінні інноваціями, адже класичне ліберальне сприйняття держави винятково як “нічного сторожа” виявило свою неефективність у сфері інновацій, оскільки останні потребують не лише визначення чітких нормативно-правових правил, а й активного регулятивного впливу держави та її органів, що, власне, й

утворює загальний контекст сучасного управління інноваціями у переважній більшості розвинених держав світу [2, 63].

На межі XX і XXI ст. в індустріально розвинених країнах світу склався двофакторний механізм регулювання економіки, що включає механізм ринкової конкуренції та механізм прямого державного регулювання, який доповнює механізм ринку. При цьому держава бере на себе ті функції, що не відповідають природі (виходять за межі) механізму ринкової конкуренції або реалізуються ним неповно чи надто повільно. Разом з тим держава забезпечує умови для оптимального функціонування цього механізму. У Звітах Світового банку про світовий розвиток з початку XXI ст. постійно підкреслювалось, що розвиток потребує ефективної держави, яка б відіграла роль каталізатора і помічника, який би стимулював і доповнював діяльність приватного бізнесу та окремих осіб. Таким чином, роль держави в розвиненій ринковій економіці дуже значна, хоча в різних країнах конкретні методи державного втручання в господарське життя істотно варіюють [3, 19]. Постає, однак, питання щодо завдань держави у такому процесі регулювання, проблема місії державного регулювання, її зміни з плином часу. Через це необхідно визначитися щодо місії держави, провівши певні аналогії з відомими визначеннями місії щодо орга-

нізацій у менеджменті, де проблема дістала найглибшого висвітлення. Така аналогія цілком припустима з огляду на те, що категорія місії вперше з'явилася і була розроблена у менеджменті саме для організацій, для бізнесових структур, які об'єднують людей і мають через місію створювати систему зацікавленості у конкретних результатах діяльності в окремих працівників, у груп працюючих, у колективів. Державне управління, порівняно з менеджментом, в нашій країні є менш розробленою науковою дисципліною, а тому для багатьох його сфер певні категорії управління ще вимагають уточнення. Слід зауважити, що уточнення окремих понять, категорій, класифікацій потрібно робити також з плином часу відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві, економіці, науці, у практичній діяльності людей. Зважаючи на перехідні процеси в економіці України, на світовий досвід регулювання економіки, важливо дати певні уточнені щодо державного управління сферою регулювання економіки визначення тих категорій, які складають таку систему державного управління. Першим важливим поняттям цієї системи є місія, яка виступає вихідною категорією, що дає змогу визначити завдання, функції, методи, стратегії державного управління щодо управління інноваційної сферою економіки. “Основна загальна мета організації — чітко виражена причина її існування — визначається як її місія. Цілі формулюються для здійснення цієї стратегії” [4, 62]. Держава не є організацією в буквальному розумінні цього слова. Проте сукупність державних інститутів, з якими прийнято ототожнювати поняття “держави”, безперечно, мають свої конкретні стратегії. Злиття до єдиного цілого цих окремих причин існування кожного державного інституту та розгляд узагальненої мети функціонування “держави” саме і дають можливість говорити про існування певної єдиної “стратегії держави” щодо економіки та її регулювання [5, 56]. Відповідно система державного управління сферою економіки повинна мати чітко визначену стратегію щодо зазначеної сфери.

Значення відповідної стратегії, яка є формально визначеною та ефективно представ-

леною державними інститутами, службовцями, які на практиці реалізують її, неможливо переоцінити. Цілі, що вироблені на засадах такої місії, виступають критеріями для всього процесу прийняття управлінських рішень. Для державного управління такі рішення стають особливо важливими, оскільки вони охоплюють великі сфери суспільного життя, певні галузі людської діяльності. Їх безперебільшення можна назвати державними рішеннями. Для інноваційної сфери знання місії державного управління є важливим з погляду розуміння змісту і напрямів співпраці державних галузевих і територіальних органів управління. Якщо державні діячі, а разом з ними державні службовці не знають основної, головної мети діяльності державних інституцій, органів державного управління на певному відтинку розвитку суспільства, тоді їхні дії будуть позбавлені логіки, наступності, буде втрачено позицію, точку відліку для вибору найкращої альтернативи. Без визначення місії як орієнтира, державні службовці, посадові особи мали б за основу прийняття рішень лише свої індивідуальні цінності. Радше за результат було б отримано значне розмаїття зусиль, а не єдність мети, що має величезне значення для успіху державної політики, зокрема у регулюванні економіки, визначенні напрямів її інноваційного розвитку, а відповідно окремих галузей і підприємств промисловості, будівництва, агропромислового комплексу тощо. Який тип робочого клімату існує в середині державних інститутів? Який тип людей приваблює цей клімат? Управління інноваціями з боку державних органів вимагає особливої культури [6, 118-120], яка передбачає, по-перше, високий професіоналізм щодо прийняття управлінських рішень в інноваційній сфері; по-друге, розуміння складності виробничих систем, а тому неможливість командування ними за зразком адміністративної системи; по-третє, врахування економічних взаємозв'язків, що зумовлюють складні наслідки будь-якого втручання у діяльність суб'єктів господарювання; по-четверте, знання чинного господарського законодавства,

яке регламентує діяльність підприємств, вищих господарських органів управління і якого слід дотримуватися в державному управлінні.

Перефразовуючи вислів П. Друкера щодо мети підприємництва: “Існує тільки одне обґрунтоване визначення мети підприємництва — створення клієнта” [7, 264], — можна сказати стосовно держави: існує тільки одне обґрунтоване визначення цілі держави щодо економіки — створення підприємця-громадянина. За П. Друкером, якщо підприємство бере на себе місію створення клієнтів, воно також отримає прибуток, необхідний для свого відтворення, за умови виключення поганого управління при здійсненні цієї місії. Тоді, за аналогією, можна стверджувати, що державна установа, коли вона послідовно працює над задоволенням потреб своїх “клієнтів”, обов’язково повинна отримати підтримку, яка необхідна їй для продовження своєї діяльності. Інтерполюючи ці ідеї загального менеджменту на сферу державного управління в площині управління інноваціями, потрібно бачити, що за терміном “клієнт” у державному управлінні стоїть громадянин-підприємець, а у сфері матеріального виробництва — це підприємство, в особі його керівника (керівництва, керівних органів — правління акціонерного товариства, засновників та ін.). А держава, в особі державних інститутів, має задовольняти соціальні, економічні, політичні потреби громадян-підприємців загалом та кожного підприємця зокрема [8, 3]. Для інноваційної діяльності це означає необхідність задоволення потреб підприємців та підприємства. Тільки за цих умов держава має право сподіватися на підтримку кожного громадянина, кожного підприємця чи підприємства та суспільства в цілому. Для державних діячів, лідерів політичних партій є дуже важливим вибір та формулювання місії партії, уряду, окремого державного інституту, усієї сукупності таких державних інститутів щодо інноваційного розвитку економіки. Інколи така місія здається керівникам цілком очевидною. І, мабуть, на етапі розвитку української держави

другої половини 90-х та початку 2000-х років можна почути таку типову відповідь щодо стратегії держави: “Це подолання економічної кризи та розв’язання соціальних проблем, зняття соціального напруження”. Проте вже наявність двох доволі об’ємних напрямів — економічного та соціального — говорить про багатоаспектність у думках представників різних державних органів. Зрозумілим також є прагнення до розв’язання цих нагальних проблем, що є спільною рисою для багатьох політичних течій та представників усіх гілок влади. От тільки засоби, які пропонуються, та послідовність у розв’язанні проблем економічної розбудови є досить різноманітними і такими, що можуть призвести до розпорошення не таких вже й великих ресурсів держави. Саме з огляду на ці причини необхідно сформулювати місію держави щодо управління інноваціями. При цьому не слід думати, що ця стратегія відповідатиме будь-якому часові. Можемо говорити лише про місію держави на короткому відрізку початку 2000-х років. Зміняться внутрішні умови в державі, зміниться і її місія. Більше того, говоритимемо про місію лише у сфері інноваційного та пов’язаного з ним соціального розвитку суспільства. Недоречно скидати до купи різні аспекти державного будівництва. Інакше кажучи, вважатимемо формулювання місії, яке можна дати сьогодні, лише певним прикладом, а головним завданням для нас залишається вироблення самого підходу, основних вимог та правил для визначення місії держави в інноваційній сфері в цілому і місії державного управління інноваціями зокрема.

Ставлячи до центру уваги при формулюванні досліджуваної нами місії держави щодо підприємця, підприємства, насамперед слід розглядати їхні економічні та соціальні інтереси. З огляду на це, державні інститути мають дбати про створення нового зовнішнього середовища. Розвиток ринкових відносин є процесом, коли змінюються стереотипи мислення, життєві стандарти. Для когось це повернення до вічних цінностей людства, а для когось — це злам досягнень і соціальний

регрес. Проте і ті, й інші є громадянами держави, і держава має дбати про добробут кожного, запобігати жорсткому протистоянню у суспільстві. З економічного погляду, цей етап характеризується формуванням приватного сектора економіки, розвитком малого та середнього бізнесу, роздержавленням та приватизацією підприємств, пошуком місця для державної власності в економіці, розбудовою механізмів державного регулювання економіки тощо. У соціальному аспекті для такого етапу є характерними: скорочення робочих місць, зниження доходів працюючих, зменшення виплат і гарантій непрацюючим, перехід до платних послуг в освіті, в охороні здоров'я та ін. Оцінюючи стан зовнішнього середовища в цілому, можна говорити про його ускладнення, про нові проблеми, які постають перед державними інститутами на шляху реалізації соціально-економічних програм [9, 98]. Нагальною потребою в цьому напрямі є реалізація соціально спрямованої економічної політики. Її ключовим аспектом є створення нових робочих місць та ефективна (достатня і своєчасна) оплата праці як на нових, так і на діючих робочих місцях. Для цього слід підтримувати, з одного боку, підприємців – малий та середній бізнес, з другого – ефективного національного товаровиробника, тобто тільки такі підприємства, які пропонують ринково значущу продукцію. В жодному разі не слід повертатись до підтримки державних підприємств заради самої підтримки. Така “допомога” лише ускладнить ситуацію та погіршить зовнішнє середовище. При цьому виникає потреба створення нових національних товаровиробників, венчурних підприємств, тобто створення нових робочих місць слід покласти на спільні підприємства, капітал яких є інвестованим зарубіжними підприємствами, банками. Проте для цього необхідні відповідні умови, за яких будь-який власник капіталу буде зацікавлений у такому інвестуванні. Це є одним з аспектів стратегії державної політики в інноваційній сфері економіки та в соціальній сфері. Цей аспект є складовою місію держави на сучасному етапі.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, державне управління має на меті управління різноманітними суспільними процесами, у тому числі інноваціями, де повинні мати місце такі загальні та спеціальні функції, які не подібні до загальних та спеціальних функцій менеджменту, що впливають з природи відносин між окремими особами, між особою та групою осіб, між групами осіб, а також відносини, які характеризують колектив у цілому та його різнобічні стосунки. Тобто загальні та спеціальні функції державного управління мають розглядатися як такі, що притаманні цьому виду управління, але істотно відрізняються від загальновідомих функцій менеджменту. По-друге, виділення функцій державного управління інноваціями та їх відокремлення від функцій менеджменту є необхідним з огляду на потребу чіткого розмежування менеджменту як управління людьми та державного управління як управління суспільними процесами та явищами, для яких люди є не єдиною складовою і не єдиним об'єктом спрямування управлінських зусиль. По-третє, від розуміння сутності інновацій, інноваційних процесів, інноваційної діяльності багато в чому залежить ефективність стратегії державного управління інноваційною діяльністю як складових елементів функціонування інноваційної сфери, розроблення відповідного механізму державного регулювання та інноваційної політики.

Література

1. Адаманова З. О. Инновационные стратегии экономического развития в условиях глобализации: Монография / З. О. Адаманова. — Симферополь: Крымское учеб.-пед. гос. издат., 2005. — 504 с.
2. Бицюра Ю. До проблеми визначення поняття сталого економічного зростання та розвитку / Ю. Бицюра // Економіст. — 2006. — № 5. — С. 62–65.
3. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М. В. Гаман. — К.: Вікторія, 2004. — 312 с.

4. Соловйов В. П. Конкуренция в условиях инновационной модели развития экономики / В. П. Соловйов. — К.: Феникс, — 2006. — 165 с.

5. Лапко О. О. Развитие системы управления науково-інноваційною сферою в Україні / О. О. Лапко // Економіст. — 2002. — № 6. — С. 55—62.

6. Груба Г. І. Развитие інноваційної діяльності в Україні: теорія, методологія, стратегія державної політики: Монографія / Г. І. Груба. — К.: ТОВ “ДКС центр”, 2009. — 364 с.

7. Друкер П. Ф. Инновации и предпринимательство / П. Ф. Друкер. — М.: Экономика, 1992. — 308 с.

8. Галиця І. О. Активізація діяльності інноваторів в сучасних умовах економічного розвитку / І. О. Галиця // Проблеми науки. — 2006. — № 11. — С. 2—6.

9. Дацій О. І. Державне регулювання інноваційної діяльності / О. І. Дацій // Економіка АПК. — 2004. — № 3. — С. 97—101.

Спираючись на теоретичне обґрунтування державного управління у сфері економічних відносин у контексті формування сучасної економічної системи України, визначено фактори, що впливають на успішність стратегічного управління інноваціями, а також основні елементи загальної стратегії державного управління інноваціями в Україні.

Опираясь на теоретическое обоснование государственного управления в сфере экономических отношений в контексте формирования современной экономической системы Украины, определены факторы, влияющие на успешность стратегического управления инновациями, а также основные элементы общей стратегии государственного управления инновациями в Украине.

Based on the theoretical foundation of public administration in the field of economic relations in the context of the current economic system of Ukraine, the factors that influence the success of strategic innovation management, and basic elements of the overall strategy of innovation management in Ukraine defined.

Надійшла 28 жовтня 2013 р.